

♦♦♦ PANDULA ATTILA

A pruszkai ferences templom heraldikus kapuzata

Pruszka (vagy Poroszka, szlovákul Pruské) település a kora újkorban az orosz-lánkeői váruradalom része. Tulajdonképpen az uradalom központja, a birtokos család reprezentatív kastélyával.

A BIRTOKOSOKRÓL

A Jakusith család Horvátországból ered. Az előnevüket jelentő Orbova község, Szlavóniában (Pozsega vármegyében) található. A 16. század közepén még nem ismeretes a család mint magyarországi birtokos.¹

Orbovai Jakusith Ferenc az addigi birtokos család, az Oroszlánkeői família utolsó férfi családtagjától, Miklóstól szerezte meg a váruradalmat a 16. század második harmadában. Az első jelentős személyiség a családfán győri alkapitány (főkapitány-helyettes) volt. Ezt megelőzően (1574–1575-ben) főkapitány, majd 1580-ig ismét főkapitány-helyettes.² Ferenc 1576. március 21-én 16 000 magyar aranyért vásárolta meg az uradalmat. Mindezt halálát követően fia, Jakusith András örökölte. A Bocskai-felkelés eseményeiben játszott szerepének direktebb feldolgozása még várat magára. 1606-ban Habsburg Rudolf király bárói rangra emelte.³ András 1607-ben elvette Thurzó György nádor Zsuzsanna leányát. Kilenc gyermekük született, közöttük három

¹ *Magyarország birtokviszonyai a 16. század közepén* (A Magyar Országos Levéltár kiadványai II. Forráskiadványok 16) (szerk., bev. Maksay Ferenc; Budapest 1990) II, 1093.

² PÁLFFY Géza, *Kerületi és végvidéki főkapitányok és főkapitány helyettesek Magyarországon a 16–17. században. Minta egy készülő főkapitányi „életrajzi lexikonból”*, in *Történelmi Szemle* (1997) 2/277.

³ Ismeretes a bárói diploma Királyi Könyvekbe másolt szövege. Magyar Nemzeti Levéltár – Magyar Országos Levéltár A 57. V. 749–750. Ebben konkrétan csak Jakusith András apja, Ferenc érdemeiről van szó. Maga a datatio is hiányos.

fiú volt. Az ő gyermekük volt Jakusith György megyéspüspök. A Jakusith (Jakusics, Jakusich) család a 17. század végéig – a család férfiágon való kihalásáig – volt birtokosa az uradalomnak. A család utolsó sarja férfiágon báró Jakusith II. Imre volt (†1692). Felesége gróf Serényi Polixénia (†1694).⁴ Magáról a családról újabban többek között Sedlák Péter írt átfogóan.⁵

A térséget, a kastélyt, illetve Pruszkát is érintette a török csapatok 1663-as Vág-vidéki dúlása. Ezt követően az uradalom a Magyar Kamarához került. 1695. április 26-án Habsburg Lipót birodalmi gróf Breuner Szigfried Kristófnak és feleségének, Breuner Mária Barbara Izabellának adományozta. A hölgy férje halálát követően leányának, gróf Breuner Antóniának (†1740) juttatta az uradalmat. Ő az 1710-ben elhunyt birodalmi gróf, rothenfelsi és aulendorfi Königsegg Miksa özvegye volt.⁶

Gróf Königsegg Károly 1746. november 18-án alapított az uradalom falvaiból hitbizományt. Ezt másodszülött fiára, gróf Königsegg Ferenc Xavérna (†1792) hagyta.

Königsegg Ferenc Xavér az 1770-es évektől élt itt feleségével, gróf Esterházy Szidóniával. Kegyuraságuk alatt készült el a monumentális plébániatemplom, illetve plébániaház. Ennek homlokzatán megtalálható az ún. házaspár-címerük. Gyermektelenek voltak, így a település és az uradalom Ferenc unokaöccsére, gróf Königsegg Ernestre (1755–1803) szállt. Az ő unokája volt gróf Königsegg Gusztáv (1813–1882), aki feleségül vette gróf Csáky Gizellát. Az uradalom ismét oldalágon öröklődött Gusztáv unokaöccsére, gróf Königsegg Ferencre. Tőle a budapesti Földhitelintézeti Bankhoz került az uradalom, amely bérbe adta a Vágtapolcai Cukorgyárnak. A budapesti bank az ingatlant már az első Csehszlovák Köztársaság idején, 1924-ben eladta a pozsonyi Dunajskej banknak.⁷

⁴ A családról legújabban: FEDERMAYER, Frederik – PONGRÁCZ, Denis, *Lexikón erbov šľachty na Slovensku. I. Trenčianska stolica: Šľachta Trenčianskej stolice podľa súpisov z rokov 1596 a 1646/47* [A szlovákiai nemesség címereinek lexikona. I. Trencsén vármegye: A Trencsén vármegyei nemesség az 1596-os és az 1646/47-es összeírás szerint] (Bratislava 2000) 92-93, fekete-fehér címerábra, 9. színes tábla, bal felső első illusztráció (a továbbiakban: Lexikón erbov).

⁵ SEDLÁK, Peter, *Jakušiči – plemiči slavonskog porijekla u povijesti slovačke*, in *Scrinia Slavonica* 7 (2007) 88–106.

⁶ ZVARIOVÁ, Zuzana – JANURA, Tomas, *Kaštieľ v Pruskov* [A pruszkai kastély], in *Pamiatky a múzeá* 62 (2013) 2/42–43.

⁷ ZVARIOVÁ – JANURA 42–43.

⁸ Uo. 45-46.

⁹ FÉNYES Elek, *Magyarország geographiai szótára. Mellyben minden város, falu és pusztá, betűrendben körülményesen leíratik* III (Pest 1851) 266.

¹⁰ A településről, annak jelképeiről összefoglaló jelleggel legújabban: NOVÁK, Jozef, *Pečate miest a obcí na Slovensku* [A szlovákiai városok és települések pecsétjei] II (Bratislava 2008) 159–160.

A kastély 1946–1952 között a Legszentebb Üdvözítő szerzetes nővérek kongregációjának központja volt. Ezt követően kertészeti szakiskolává alakították át. Napjainkban is ez az intézmény működik benne.⁸

1851-ben Fényes Elek a következőket írja Pruszkáról hírneves munkájában: „Pruszka, tót m. v., Trečsén v.-megyében, a Vágh jobb partján: 1050 kath., 67 zsidó lak. szép kath. paroch. templom. Synagóga, Kastély. A sz. ferencziek klastromát Jakusics György veszprémi püspök alapította, mint az orosz-lánkői uradalomnak, mellyhez Pruszka tartozik, akkori birtokosa. A kórházat pedig gr. Jakusich Imre, és felesége gr. Serényi Poxelina alapították 1684. Határa Pruszkának termékeny, első osztálybeli, fája bőven. Lakószai közt sok mesterember van. F. u. gr. Königsseg Ferencz. ut. p. Trencsén.”⁹

A kevésbé ismert¹⁰ településen fontos műemlékek találhatók:

A monumentális, többször átépített gótikus-renaisszansz várkastély a 16–20. század között nyerte el mai alakját.¹¹ Lényegében ez volt évszázadokon keresztül az orosz-lánkői váruralalom központja.¹²

A Szent Péter és Pál apostolok titulusú római katolikus plébániatemplom 1780–1789 között épült fel.¹³ A római katolikus plébánia mai alakjában 1760 körül készült.¹⁴

A Szent György tiszteletére szentelt ferences templom kora barokk stílusban készült 1642-ben.¹⁵ A ferencesek itteni letelepítése a Vág-vidék 17. századi rekatolizációs folyamatának fontos eleme volt. A Szent György ferences konventet és templomot Jakusith György eredetileg a mariánusoknak építtette.¹⁶ Nekik 1690-ben Sümeg fejében át kellett adniuk a szalvatoriánus rendtartománynak.¹⁷ Pruszkában volt a provincia novícius- és tanulmányi háza.¹⁸ 1900-ban a mariánus provinciába sorolták.¹⁹ Csehszlovákiában 1924-től 1938-ig, illetve 1947 után a szlovákiai szalvatoriánus provincia tagja volt.²⁰

¹¹ A témáról legújabban részletesen: ZVARIOVÁ – JANURA 43-46.

¹² Vö. pl. *Súpis pamiatok na Slovensku* [Szlovákiai műemlékek jegyzéke] II (Bratislava 1968) 574–575. 575. oldalon alaprajz (a továbbiakban: *Súpis*).

¹³ *Súpis* II, 574-576.

¹⁴ Uo. 574.

¹⁵ Uo. 576-577.

¹⁶ GERCZE Péter, *A műemlékek helyrajzi jegyzéke és irodalma. Magyarország műemlékei* II (szerk. Forster Gyula; Budapest 1906) 924.

¹⁷ FRIEDRICH, Urban, *Historia seu compediola descriptio Provinciae Hungariae OMF strictoris observantiae sub titulo SS. Salvatoris II* (Cassovia 1759) 91.

¹⁸ *Schematismus Provinciae Hungariae Sanctae Mariae ordinis Fratrum, Minorum S. P. N. Francisci...* (Pestini 1851) 70.

¹⁹ *Schematismis venerabilis diocesis Nitriensis pro anno 1911* (Nitrea 1911) 55.

²⁰ *Schematismus slovenských katolíckych diecéz* (Bratislava 1948) 31.

A JAKUSITH-CÍMER²¹ KORABELI TÖRTÉNETÉNEK RÖVID ÁTTEKINTÉSE

A család alapcímere: kék pajzsmezőben zöld hármás halom, középső halmán jobbra néző, növekvő fekete farkas, fogai között ezüst (fehér) bárányt tart. A pajzsmezőben, jobbra fent ezüst félhold, balra fent hatágú arany csillag. A pajzsot jobbra forduló ezüst sisak díszíti. Ennek tetején ötágú nemesi korona ékkövekkel. A takaró jobbra kék-arany, balra vörös-ezüst.

A sisakdísz a koronából növekvő formában megismétli a címerpajzsot. Növekvő, jobbra néző fekete farkas, fogai között ezüst (fehér) bárány. A sisakdísztól jobbra ezüst félhold. A sisakdísztól balra hatágú arany csillag.

Nem ismeretes sem a család eredeti címeres levele, sem rangemelő oklevele.

Különbéféle családtagok címereit ismerjük, amelyek kisebb-nagyobb eltéréseket mutatnak a fő motívum megtartása mellett. A családi címer – az eddigi ismeretek alapján – még a rangemeléskor sem változott meg alapvetően.

Egyes szfragisztkai emlékeken nem jelennek meg az égitestek.

Jakusith András címeres pecsétje 1607-ből megtalálható a Kubinyi-féle pecsétgyűjteményben.²² Itt nyolcszögletű, gyűrűs pecsétben látható a címer. Az égitestek közül csak a csillag jelenik meg, a farkas fejétől balra. Egy másik, 1620-ból való, nyolcszögletű, gyűrűs pecsétjén, a sisakdísz két oldalán, félkörívesen AI DO betűk szerepelnek. Ebben az esetben, a sisakdísznél is megjelennek az égitestek.²³

Jakusith András címere egy ún. házaspár-címer keretében ismeretes a pruszkai várkastélyban is.²⁴ Az északnyugati bástya bejárata felett található. A jobb oldalon szerepel Jakusith András, a bal oldalon neje, Thurzó Judit címere fehér,

²¹ A témát legújabban érintette PhD-disszertációjában egykori kedves tanítványom, Csizi István. A disszertáció egyik opponense voltam. Vö. Csizi István, A királyi Magyarország főnemesi családjainak címerváltozatai a 16–17. században (PhD-disszertáció; Budapest 2012).

²² NOVÁK, Jozef, *Rodové erby na Slovensku. I. Kubinyiho zbierka pečatí* [Nemzetiségi címerek Szlovákiában. I. A Kubinyi-féle pecsétgyűjtemény] (Martin 1980) 130–131. 131. oldalon modern, fekete-fehér rekonstrukciós rajz, XVII. tábla 6. ábra.

²³ Magyar Nemzeti Levéltár – Magyar Országos Levéltár E 190. Archivum familiae Rákóczi nr. 277. Jakusics András, Weber Györgynek. Pozsony, 1620. október 2. Maga a nyolcszögletű pecsét 21 mm átmérőjű. Említi: Csizi 115.

²⁴ Pandula Attila Fotóarchívuma. Pandula Attila fényképei. 2013. augusztus 23-án (pénteken) készült fényképek.

²⁵ Magyar Nemzeti Levéltár–Magyar Országos Levéltár P 1314. Missiles no. 10970. Jakusith Anna, Batthyány Ádámnak. Dobra, 1645. november 22. 18 mm-es ovális pecsét, körirata: ORBOVAI JAKUSITH ANNA. Említi: Csizi 115.

domború stukkó formában. A férj címere a korban jellegzetes csücskös talpú reneszánsz pajzsban jelenik meg. A fő motívum itt fordítva látható. A hármas halmokból növekvő, szájában bárányt tartó farkas balra fordul. A pajzsmezőben nem szerepelnek az égitestek. A pajzs felett szembenéző, rostélyos sisak ötágú koronával. A sisakdísz balra néző, növekvő farkas, fogai között báránnyal. Az oldalakon takarók, amelyek a pajzsfő elején, illetve bal oldalán érintkeznek a pajzssal. A sisakdísztól jobbra A, balra pedig I betű utal a címer tulajdonosára. Hangsúlyozandó, hogy ezt a címert csak köznemesi koronával díszítették.

Jakusith Anna magyar köriratú pecsétjén jelentősebb eltérést mutat a családi címer. Itt a címerképen a farkas a pajzstalpban lévő hármas halmon (vagy csak hullámos talajon) áll. A farkas teljes alakos, mivel mellső lábait előre nyújtja. A pajzs felett – sisak és sisakdísz helyett – csak ötágú korona látható.²⁵ Ez a családi címer személyes használatú változata lehet.

Testvére, Jakusith Kata pecsétjén ezzel szemben a farkas lebegő hármas halomból nő ki. Ugyanígy a sisakdísznél: a farkas a sisakkoronából nő ki.²⁶

A család címerének színes változata is ismert a felmenők között. Jakusith János címere szerepel báró Mednyánszky Antal ősfáján.²⁷ A „*Merasus seu arbor genealogica familiae Mednyanszky de Medgyes*” családfán is megjelenik a Jakusith család címerének színes ábrázolása.²⁸

Az ismertté vált szfragisztiikai emlékek alapján valószínűsíthető, hogy a tárgyalt időszakban a rangemelést követően sem változott meg a családi címer.²⁹ Véleményem szerint nyilvánvaló, hogy kölcsönös és közvetlen összefüggés van a Jakusith család címerében megjelenő égitestek és Poroszka mezőváros pecsétje között.³⁰ Ismerünk például címeres pecsétet 1587-es³¹ és 1848-as évszámmal,³² illetve az 1870-es évekből.³³

²⁶ Magyar Nemzeti Levéltár – Magyar Országos Levéltár P 1314. Missiles no. 21247. Jakusith Kata, Batthány Borbálának. Szádvár, 1665. szeptember 17. 14 mm-es nyolcszögű pecsét. A sisakdísz mellett I és K (?) betűkkel. Említi: Csízi 115.

²⁷ *Lexikon erbov I*, 93.

²⁸ OROS, Zuzana – ŠIŠMIŠ, Milan, *Rodové postupnosti a ich grafický vývoj* [Családfák és azok grafikai fejlődése] (Martin 2004) 134, 87. szám: Bratislava, Slovenská národná galéria. Leltári szám: c. O-6653. Pozsonyi festő a 18. század közepén, jelzett, 1744, olaj, vászon, 173 x 225 cm.

²⁹ Magyar Nemzeti Levéltár – Magyar Országos Levéltár E 199. II. / 48. /1. Archivum familiae Wesselényi. Jakusith Imre, Wesselényi Ferencnek. Pruszkai kastély, 1661. március 15. 9 mm-es, nyolcszögletű, gyűrűs pecsét. A címer körül négyzet alakban: E I D O. Említi: Csízi 115.

³⁰ NOVÁK 2008, 160-161, 161. illusztrációk.

³¹ FORTÍK, Juraj, *Mestské a obecne pečate trenčianskej župy* [Városi és községi pecsétek Trencsén vármegyében] (Edícia pomocné vedy historické a archívniectvo 2) (Bratislava 1974) 82, 14. település, 74. pecsét, XXXIV. tábla, 7. illusztráció.

³² Uo. 82, 14. település, 75. pecsét, XXXIV. tábla, 8. illusztráció.

³³ Uo. 82, 14. település, 76. pecsét, XXIV. tábla, 8. illusztráció.

Pruské mai kommunális címere 1995-ben keletkezett. Ebben – a hagyományokra utalva – kék mezőben balra néző arany holdsarló és három hatágú arany csillag jelenik meg. Két csillag a holdsarlótól jobbra, egy pedig attól balra.³⁴

JAKUSITH GYÖRGY³⁵

A ferences templom és rendház alapítója és bőkezű támogatója a helyi birtokos család képviselője, báró Orbovai Jakusics/Jakusith György (Pruszka, 1609. – Eger?, 1647. november 21.). Édesapja, Jakusics András a família helyi hatalmának kialakítója, a főnemesi rang megszerzője. Édesanyja Thurzó György nádor lánya, Judit. Evangélikus családban született, kezdetben evangélikus iskolákba járt.

1623-ban katolizált. Ezután igen gyors karriert futott be. 1625-ben Boroszlóban tanult. Ezt követően III. Ferdinánd király kamarása. 1630. október 2-án lett a római főpapi elitképző, a Collegium Germanicum Hungaricum hallgatója. Ezt az intézményt 1631-ben elhagyta, mert VIII. Orbán pápa kamarássá nevezte ki. 1632-ben Rómában Pázmány Péter szentelte pappá. Gyorsan emelkedett különféle egyházi méltóságokba. Így esztergomi kanonok, szentistváni prépost lett. 1633. október 4-én nevezték ki óbudai préposttá. 1634-ben esztergomi érseki helynöki tisztséget kapott. 1635-ben szerémi választott püspök lett, 1635. október 20-án pozsonyi prépost. Ekkor ajándékozta Veréb és Pázmánd birtokát a jezsuitáknak. 1637 januárjában a pozsonyi főesperesség papságával zsinatot tartott.

1637. május 2-án elfoglalta a veszprémi³⁶ megyéspüspöki széket.³⁷ A hagyományoknak megfelelően ő koronázta III. Ferdinánd akkori feleségét, Mária Annát magyar királynévá 1638. február 14-én. 1637–1642 között a királyné kancellárja.³⁸ Mint tekintélyes főpap a Határvizsgáló Bizottság tagja. A lublói vár ügyében tárgyalt Zsigmond lengyel királlyal. Követ volt a szlavóniai és a horvátországi rendeknél. Igen kiterjedt tevékenységet folytatott. 1636-ban „Szent olvasó-társulat” címen németből fordított könyvet

³⁴ *Heraldický register Slovenskej republiky* [A Szlovák Köztársaság heraldikai regisztere] (szerk. Peter Kartous – Ladislav Vrteľ; Martin 2006) 100–101, 101. oldalon illusztráció.

³⁵ KOLLÁNYI Ferenc, *Esztergomi kanonokok* (Esztergom 1900) 236–238.

³⁶ PFEIFFER János, *A veszprémi egyházmegye történeti névtára (1630–1950). Püspökei, kanonokjai, papjai I* (Dissertationes Hungaricae ex historia Ecclesiae VIII) (München 1987) 33.

³⁷ *Schematismus venerabilis cleri almae diocesis Wesprimiensis pro anno 1916* (Wesprimii 1916) XX (67).

³⁸ FALLENBÜCHL Zoltán, *Magyarország főméltóságai* (Budapest 1988) 100.

³⁹ SUGÁR István, *Az egrői püspökök története* (Budapest 1984) 319.

adott ki Nagyszombatban. 1641-ben felkérte Inchofer Menyhértet magyar egyháztörténet megírására.

1642. szeptember 21-én egri megyéspüspök lett, és mint ilyen Heves és Külső Szolnok vármegyék főispánja.³⁹ Királyi tanácsos, 1644-ben sági prépost, a főpapság követe Rómában. Céljai a Szent Széknél: a püspöki kinevezési taxák elengedésének kieszközlése, pápai segély kérése az ország védelmére, közbenjárás a III. Ferdinánd elleni francia–török–erdélyi szövetség létrejöttének megakadályozására. Rómában megszerezte és Magyarországra hozta II. Szilveszter bullájának másolatát, amely a Szent Istvánnak adott kiváltságokat tartalmazta. 1646. április 23-án (előtte) esküdött meg és tett katolikus hitvallást 63 görög keleti pap. Ez volt az ún. ungvári unió. Előkészítette a kapucinusok megtelepedését Magyarországon. Komáromban letelepítette a jezsuitákat.

Halálának (1647. november 21.) helyszíne a szakirodalom alapján nem egyértelmű. Vagy Eger, vagy Pruszka, esetleg Trencsén. Az általa alapított pruszkai ferences kolostorban temették el.

A PRUSZKAI CÍMERES KAPU

Igen érdekes, hogy jelen tanulmányom tárgya, az igen gazdag szobrászati és heraldikai díszítésű késő reneszánsz kapu kiemelkedő jelentősége ellenére csak az említés szintjén jelenik meg a régebbi,⁴⁰ az újabb,⁴¹ sőt a legújabb⁴² szlovák tudományos, illetve tudományos-népszerűsítő szakirodalomban is.

A magyar szakirodalomban az 1913-ban viszonylag gazdag anyagot közlő Lehel Ferenc egyáltalán nem ismeri ezt az alkotást.⁴³ Aggházy Mária, a magyar barokk szobrászat kiemelkedő monográfusa corpus-kötetében ebben a vonatkozásban teljesen tájékozatlan. Nyilvánvaló, hogy személyesen nem járt a helyszínen. A helyi barokk szobrászati emlékeket úgy közli, mintha azok csak egy templomban – a „volt ferences templomban” – lennének.⁴⁴ Tanulmányunk tárgyáról csupán a következőket írja: „Gazdagon faragott címeres kapuzat.”⁴⁵

⁴⁰ KUHN, Ivan, *Reneszančné portály na Slovensku* [Reneszánsz kapuk Szlovákiában] (Bratislava 1954) 53, 45. illusztráció.

⁴¹ *Súpis II*, 556–557.

⁴² *Slovensko. Ilustrovaná encyklopédia pamiatok* [Szlovákia. A műemlékek illusztrált enciklopédiája] (főszerk. Peter Kresánek; Bratislava 2009) 245.

⁴³ LEHEL Ferenc, *Magyar művészet a török világ idején* (Budapest 1913).

⁴⁴ AGGHÁZY Mária, *A barokk szobrászat Magyarországon II* (Budapest 1959) 218.

⁴⁵ Uo. 218.

A kapu első szakszerű, művészettörténeti leírása csak 2009-ben látott napvilágot a szlovák szakirodalomban.⁴⁶

Maga a kapuszobrászati díszítése rendkívül tagolt (1. kép). Legfelül, középen országalmával(?) lefedett homokóra látható. Ez alatt szembenéző koponya, mely alatt két keresztbe tett lábszárcsont. A koponya oldalain háromszögbe futó stilizált babérkoszorú díszítés. Aszéleken egy-egy gránátalma. Ez az egész részlet lényegében egy felezetthatszög. Ebben a mezőben három szembenéző, egymástól eltérő kivitelű maszk látható. Az egész részlet tagolt talapzatra van helyezve.

1. KÉP

Ezt követi az igen gazdag heraldikai mező. Ezt részletesen elemzem. Ez a részlet is erősen tagolt talapzatra van helyezve. Ez alatt, egy-egy konzol közé helyezve a kapu, illetve a templom építési felirata (2. kép):

ORATE PRO GEORGIO /
 IAKOSITH EPISCOPO WES /
 PRIMIENSI QVIMOLEPECCA /
 TORVM PRAESSVS HOCMO /
 NASTERIVMAFVNDAMENTIS
 EREXITANNO: D. 164Z

A konzolok alatt egy-egy, az építési tábla alatt pedig három díszítő rozetta. Ez alatt, középen göndör hajjú, kiterjesztett szárnyú, szembenéző angyal.

2. KÉP

3. KÉP

Az oldalakon ezt az elemet egy-egy reneszánsz oszlop tartja. Ennek lábazatán, mindkét oldalon középen egy-egy szembenéző maszk. Az oldalakon, kívül és belül stilizált gyümölcs díszítéssel.

4. KÉP

A tanulmány szempontjából legfontosabb heraldikai mező fő eleme Jakusith György főpapi címere (3–4. kép). Ez a címer jelentős mértékben eltér a Jakusith család eddig ismertté vált címer változataitól. A kvalitásos kőfaragvány ovális címerpajzsban jelenik meg. Az ábrázoláson a pajzsfő és a pajzsderék alul, mindkét oldalon a pajzstalp elejéből, illetve a pajzstalp bal oldalából kiinduló négy gömbbel van ékesítve. A pajzsderék elejénél és bal oldalánál hosszúkás – hurka alakú – mezővel ékesített. A pajzsfő elejénél, illetve a bal oldalán három gömb látható. A pajzsfő díszítése egy-egy hosszúkás – hurka alakú – mezőből áll. A pajzsfő közepén három gömb díszítés látható.

A pajzstalp ezzel szemben, erősen stilizált, kidomborodó hármashalomra van helyezve, ahol még egy ornamentikus szobrászati díszítési elem is megjelenik. A középső halom közepén erősen hangsúlyozott ötágú heraldikai rangkorona stilizált képe jelenik meg. Az abroncon még az ékkő díszítés is igen jól látható. A koronából kifejezetten felfelé törő, jobbra néző, fejét felfelé fordító, növekvő, mellső lábait előre tartó, lompos farkú farkas alakja. Az állat nyitott szájában, a fogai között, jobbra néző, lábait lefelé lógató bárányifigura.

A pajzsmezőben, jobbra fent hatágú csillag hangsúlyozott, felületén sugaras ábrázolása. A pajzsmezőben, balra fent jobbra forduló, antropomorf holdsarló

5. KÉP

hangsúlyozott képe. Az ovális pajzs erősen díszített püspöksüveg (infula) valóságghű ábrázolásával van lefedve. Ezen a felületi díszítés és a szalagok is erősen hangsúlyozott formában jelennek meg. Ezek a pajzs jobb és bal szélén, a pajzstalp elejéig, illetve a pajzstalp bal oldaláig nyúlnak le. Az infula a pajzsfő közepén érintkezik magával a pajzssal. Lehet, hogy a püspöksüveg a főpap egyik tényleges darabja alapján lett heraldikai motívum. Maga az infula ovális alsó részét is mutatja. Ezen bal oldalt át van szűrva egy stilizált fejű, lerövidített pásztorbot, jobb oldalt pedig, a püspöksüveg mögött stilizált pálmalevél jelenik meg. Mindezen elemek egy újabb pajzusra vannak helyezve. Ennek formáját leginkább reneszánsz pajzsként lehetne meghatározni.

Ezt a második pajzsot két pajzstartó (telamon) angyal övezi. Ezek gyakorlatilag azonos formájúak, jellegűek. E szembenéző alakoknak göndör haja és a heraldikai mezőt szinte teljesen kitöltő, felfelé állóan ábrázolt szárnyai vannak. Hosszú, lepelszerű, gallérral ellátott ruhát viselnek. Az angyalokat meztláb ábrázolták. Mindkét lábuk kilóg az öltözet alól. Értelmezésem szerint ezek a pajzstartó angyalok felhőn állnak.

A direkter heraldikai ábrázoláson túl további különleges pajzstartók jelennek meg ezen a nem mindennapi 17. század első feléből származó

egyházi heraldikai emléken. Még pedig egy-egy tengeri oroszlán (5. kép).⁴⁷ A tengeri oroszlán igen ritka heraldikai elem. Magyar vonatkozásokban különlegességnek számít. Mint ismeretes, ez az állat a valóságban is létező foka-féleség. A mitológiában, heraldikában azonban meglehetősen stilizált alakban jelenik meg.

Megjegyzem, hogy a pruszkai ábrázolás legközelebbi rokona a pozsonyi Urak utcája 11. szám alatti házon elhelyezett Krisztus Teste Testvérület 1627-es évszámmal ellátott, vörös márványból készült, igen kvalitásos emléktáblája Telegdi Miklós pécsi püspök (1535–1586) rendkívül hasonló kivitelű és szerkezetű főpapi címerével.⁴⁸

---

⁴⁷ Ezek hím oroszlán fejjel, illetve hal testtel vannak ábrázolva. Hosszú farkukat testük köré csavarják. Mindkét állat kissé oldalt fordul. Így a heraldikai jobb oldalon és a heraldikai bal oldalon lévő is ennek megfelelően került megjelenítésre.

⁴⁸ E címeres emléktáblát – meglehetősen általános történeti-heraldikai szövegkörnyezetben – közli: ORSULOVÁ, Jana, *Heraldické pamiatky Bratislavy. Staré Mesto* [Pozsony heraldikai emlékei. Óváros] (Bratislava 2007) 125–129. Ettől függetlenül folytattam a Telegdi Miklós-féle főpapi címer történetének vizsgálatát pl. különféle nyitrai emlékeken. Ez azonban nem tárgya jelen tanulmányomnak.